

THE
LUTHERAN
WORLD
FEDERATION

A Communion
of Churches

Kirik avalikus ruumis

Luterliku Maailmaliidu uurimusdokument

Luterlik Maailmaliit – kirikute osadus 2016

Sisukord

Eessõna <i>Martin Junge</i>	3
Sissejuhatus	4
Ülemaailmne arutelu religiooni avalikust rollist	4
Kiriku roll avalikus ruumis põhineb Jumala tegevusel maailmas	5
Dokumendi eesmärk ja ülesehitus	7
Avalik ruum kui õiglane koht kõigile	7
Õiglane koht kõigile	7
Avalik ruum – tegelikkus	8
Ujuvad piirid	9
Kirikuhooned kui avalik ruum	10
Kirik avalikus ruumis – luterlik perspektiiv	11
Jumala armu poolt vabastatud – meie ristimiskutsumus	11
Vaimuliku ja ilmaliku valdkonna eristus	12
Eristusega seotud probleemid	13
Luterliku avaliku tegevuse tunnused	15
Julgus ja selgus: luterlik avalik tunnistamine usus	15
Kannatlikkus ja järjekindlus: luterlik avalik tunnistamine lotuses	16
Solidarsus ja võimestamine: luterlik avalik tunnistamine armastuses	16
Kiriku võimalused avalikus ruumis tegutsemiseks	18
Ühiskondliku tegevuse näiteid	18
Avaliku tegevuse kolm mõõdet	20
Avalikus ruumis tegutsemise lühijuhised kirikule	21
Hinnata ühiskondlikke probleeme osaluspõhiselt	21
Luu usaldussuhteid	21
Astuda välja ebaõigluse vastu	21
Avastada lootuse märke	22
Võimestada hädasolijaid	22
Lisa. Kirik avalikus ruumis. Luterliku Maailmaliidu avaldus	22
<i>Uurimisrühm (liikmed, Luterliku Maailmaliidu [LML] personal)</i>	25
<i>Eestikeelse esmailmumise andmed</i>	25
<i>Luterliku Maailmaliidu peasekretär õp dr Martin Junge ja LMLi lühitutvustus</i>	25

Eessõna

Martin Junge

Olles „Jumala armu poolt vabastatud”, me jaatame ja tähistame seda eluandvat ja rõõmsat usukogemust seoses läheneva reformatsiooni aastapäevaga 2017. aastal. Selle kogemuse järelkaja ulatub kiriku müüridest kaugemale väljapoole: sellel on käegakatsutav mõju avalikule ruumile. Reformatsiooni mõjul käivitusid muutused nii kirikus kui ühiskonnas. Martin Lutheri hingehoidlik ja diakooniline mure inimeste pärast sundis teda avalikult välja astuma – protestima, kritiseerima ja nõustama vastavalt sellele, mida ta oli evangeeliumi tõena ära tundnud. Inimeste kannatused valmistasid talle muret ning tema prohvetlik pahameel kiriku ja ühiskonna võimukandjate vastu kannustas teda sõnastama oma teoloogilisi seisukohti, mis olid küpsenud palveelu ja akadeemilise uurimistöö tulemusena.

„Jumala armu poolt vabastatud” kirikud ehitavad osadust ja teevad avalikus ruumis aktiivselt tööd õigluse, rahu ja lepituse nimel. Mõnikord on see tegevus selgelt nähtav ja äratuntav, teinekord annavad kirikud julgelt tunnistust hädas oleva ligimese teenimisega, olles vaikselt ja järjekindlalt diakooniliselt kohal. Oma liikmeskirikute, programmide ja projektide kaudu on Luterlik Maailmaliit (LML) olnud aktiivselt kaasatud kogukonnapõhisesse tegevusse rahu, õigluse ja inimõiguste tagamise nimel.

Samal ajal on LML tegelenud teoloogilise mõttetööga, et süvendada meie arusaama sellest, mida tähendab tänapäeval avalikus ruumis kirikuks olemine. LMLi konverentsil „Reformatsiooni globaalsed perspektiivid: teoloogia, poliitika ja majanduse vahelisi seoseid”, mis toimus 2015. aasta usupuhastuspühal Namiibias Windhoekis, esitati tabavaid analüüse ja innustavaid vaatenurki tänapäeva ühiskonnaelu põletavate küsimuste teoloogiliseks lahkamiseks. Lisaks on LML kutsunud oikumeenilisi partnereid ja teiste religioonide esindajaid ühiselt uurima, kuidas usuosadused saaksid sisuliselt kaasa aidata avaliku ruumi tugevdamisele. Selleks on peetud konsultatsioone 2014. aasta jaanuaris Saksamaal Münsteris, 2014. aasta mais Tansaania Dar es Salaamis ja 2015. aasta septembris Hiinas Hongkongis.

Käesoleva dokumendi koostas 2014. aasta novembris toimunud LMLi juhtkogu koosolekul määratud luterlike teoloogide rahvusvaheline uurimisrühm: juhataja peapiiskop dr Antje Jackelén (Rootsi), piiskop *emeritus* dr Suneel Bhanu Busi (India), õp dr Eva Harasta (Austria), dr Eneida Jacobsen (Brasiilia), Kathryn Lohre (Ameerika Ühendriigid), dr Jerzy Sojka (Poola). Kuna piiskop *emeritus* Zephania Kameeta määrati Namiibia vaesuse kaotamise ja sotsiaalhoolekande ministriks ja oli seetõttu sunnitud enda liikmelisuse peatama, nimetati tema asemele õp Lusungu Mbilinyi (Tansaania). Uurimisrühma koosolekud toimusid 2015. aasta jaanuaris Saksamaal Bad Bolli Evangeelses Akadeemias, 2015. aasta oktoobris Namiibias Windhoekis konverentsi raames ning 2016. aasta veebruaris Rootsis Sigtuna keskuses. Käesolevaga soovin avaldada tänu rühma liikmetele nende pühendunud panuse eest sellesse uurimisprotsessi.

LMLi nõukogu võttis käesoleva uurimisdokumendi vastu 2016. aasta juunis Wittenbergis toimunud koosolekul ning edastas selle liikmeskirikutele edasiseks uurimiseks ja rakendamiseks. Ma kutsun kõiki liikmeskirikuid, LMLi programmides ja projektides osalejaid, teoloogilisi

õppeasutusi, oikumeenilisi partnereid ja teiste religioonide esindajaid üles selle dokumendiga tutvuma ning otsima vastuseid selles tõstatatud küsimustele. See tekst on oluline teabedokument nii reformatsiooni aastapäeva kui ka sellega mitte otseselt seotud tegevuste kontekstis. Andku käesolev dokument luterlikule osadusele ja selle partneritele jõudu tegutseda avalikus ruumis nii kohalikul kui rahvusvahelisel tasandil eesmärgiga muuta see ruum õiglaseks kohaks kõigile.

Sissejuhatus

Ülemaailmne arutelu religiooni avalikust rollist

Viimastel aastatel on inimkonna igiammune küsimus religiooni ühiskondlikust rollist taas avalikkuse tähelepanu pälvinud. Religioonil on tohutu jõud, kuna ta mõjutab inimeste tundeid, mõtteid ja tegusid. Leidub muljet avaldavaid näiteid sellest, kuidas religioossed ideed ja tegevused on suurendanud inimeste heaolu, kaitstes nende väärikust ning vähendades vaesust ja kannatusi. Kõikjal maailmas räägivad inimesed lugusid sellest, kuidas nende usk neid üksikisikuna või kogukonna tasandil juhatab, vabastab, lohutab, võimestab, nende elu muudab või tervendab. Selle jõu tõttu on religiooni ülistatud ja kiidetud, aga mõnikord ka kardetud ja kahtlustatud. Kritiseeritud on usutegelasi, kes on inimestega manipuleerinud, neid endale allutanud või nende kallal vägivalda tarvitanud; mõnikord on nad kogenud ka vastupanu. Suurt muret põhjustab see hävitav ja lahutav mõju, mis tekib alati, kui religioossed osapooled hakkavad omavahel tugevalt konkureerima.

Usk ja religioosne kuuluvus annavad küll inimestele jõudu ja julgust, kuid neil on ka potentsiaal tekitada haavatavust. Mõnikord süvendab religioon varjatud võimuvahekordi, kuid samas on sellel ka võime tuua päevavalgele varjatud võimusuhteid, rõhumist ja haavatavust.

Küsimus religiooni rollist ühiskonnas puudutab inimeste eksistentsiaalseid kogemusi ja tõstatab süsteemseid probleeme. Väideldud on selle üle, kas religioon on avalik või isiklik asi ja kuidas tuleks ühiskonnas ilmalikku ja religioosset sfääri eristada. Ülemaailmses plaanis hõlmab see arutelu vähemalt viit olulist teemavaldkonda.

- **Religioon ja poliitika.** Kuidas peaksid usuosadused ning poliitikas aktiivsed isikud ja institutsioonid üksteisega suhestuma? Milline on usuelu põhiseaduslik ja õiguslik raamistik ühiskonnas ning kuidas täidavad usklikud oma riigis kodanikukohuseid? Kas usutegelaste hoiak rahvusvaheliste inimõigusnormide suhtes on pooldav või tõrjuv?
- **Religioon ja majandus.** Milline on usklikte ettekujutus ühiskondlikust õiglusest? Kuidas käituvad usklikud tootjad, tarbijad ja kauplejad uusliberaalse turumajanduse tingimustes? Kuidas suhtuvad usuosadused tõsiasi, et turuloogika on muutunud valitsevaks mõtteviisiks pea kõigis eluvaldkondades?
- **Religioon ja kultuur.** Milline on usuosaduste hinnang sellele, kuidas inimesed kultuuri mõjul tegelikkust tajuvad, tõlgendavad ja analüüsivad? Kuidas kasutavad usuosadused kultuurilisi väljendusvahendeid, näiteks meediat, ja kuidas kasutatakse nendes religiooni? Kas toimub kriitiline ja enesekriitiline refleksioon meedia kasutamise ja väärkasutamise

üle? Kuidas soodustavad või takistavad erinevad meedialiigid ja muud kultuurilised väljendusvahendid ühiskonnas avaliku ruumi loomist?

- **Religioon ja vägivald.** Kuidas reageerivad usuosadused kodus, asutustes ja tänaval toime pandavale vägivallale? Kuidas kasutatakse religioosseid õpetusi ja praktikat vägivallategede õigustamiseks või esile kutsumiseks ning kuidas vägivalla ületamiseks ja leppimise soodustamiseks? Kuidas saavad usuosadused avalikus ruumis usutavalt ja käegakatsutavalt oma rahunägemust teostada?
- **Religioon ja teadus.** Milline on religioosse ja teadusliku maailmavaate vahekord? Millised teaduslikud teadmised võivad tõhustada kiriku tööd avalikus ruumis? Kuidas panna meie usk teadmisesse (teadus) ja usuteadmised (teoloogia ja usupraktika) koos tööle maailma üldise hüvangu nimel?

Ajal, kui poliitilised debatid on paljudes riikides muutunud väga äärmuslikuks, on oluline, et usuosadused kaasaksid naisi, mehi ja noori nende küsimuste arutamisse nii sees- kui väljaspool osadust, näiteks organisatsiooni juhtide koosolekutel, teoloogilistes õppeasutustes, osadusesisestel kokkusaamistel ja pühakodades. Kõik viis ülalnimetatud teemavaldkonda mõjutavad avaliku ruumi laiust ja sügavust ühiskonnas.

Usuosadused kirjeldavad ühist avalikku ruumi läbi oma usuliste arusaamade, samal ajal tähelepanelikult kuulates ja teadmiseks võttes teiste usklike ja mitteusklike seisukohti. Seda tehes otsivad osadused ühisosa ning õpivad omavahel suheldes austama üksteise erinevusi.

Kiriku roll avalikus ruumis põhineb Jumala tegevusel maailmas

Jumal armastab maailma ja ei lakka kunagi selles tegutsemast: see sügav usuveendumus ajendab kirikuid avalikus ruumis tegutsema. Jumal lõi maailma Sõna läbi ja muutis selle elavaks Vaimu läbi. Jeesus Kristuse inkarnatsioonis sisenes Jumal maailma kõige tähenduslikumal moel, võttes endaga kaasa sügava osavõtlikkuse selle maailma rõõmude ja kannatuste, lootuse ja valu suhtes. Jeesus Kristuses tähistas Jumal rõõmuga Kaana pulma, tagades, et kõigile jagus piisavalt veini. Jeesus Kristuses talus Jumal piina ja alandavat ristsurma, tagades, et Jumala kohalolu töötus ulatub inimelu kõigi tahkudeni, ka kõige julmemate ja valusamate kogemusteni. Jumal otsustas ilmutada oma olemust inimkonnale ja kogu loodule Jeesus Kristuse inkarnatsiooni abil. Jumala tegevus maailmas sunnib ka kiriku teoloogiat ja praktikat suunduma maailma – avalikku ruumi.

Kirikute ja kristlastena kujundab meid evangeeliumi sõnum, selle vabastav jõud, mis loob meid uueks ja võimaldab elada evangeeliumi järgi. Kui reformatsiooni ajal taasavastati õpetus õigeksmõistust usu läbi, siis kaasnes sellega ka uus nägemus ühiskondlikust õiglusest ning uueks loodud inimestest, kirikust ja muudest institutsioonidest. Evangeeliumi sõnumi sügavamast mõistmisest tekkinud vaimulik selgus vabastas hämmastava energia ühiskonna ümberkujundamiseks. Üks konkreetne näide on strateegiline tegevus vaesuse vähendamiseks ühiskassa abil, mis võimaldas kogudusel täita vaeste eest hoolitsemise kohustust. Lisaks inimeste esmaste vajaduste rahuldamisele kutsusid reformaatorid otsustajaid ja majanduskeskusi üles kõrvaldama ka vaesuse, majandusliku tõrjutuse ja harimatuse algpõhjust.

Kõigile kättesaadav haridus, mis oli üks reformatsiooniaja põhiteemasid, on tänaseni kiriku ühiskondliku tegevuse keskmes. Eesmärk on anda inimestele võimalus tegutseda küpsete indiviididena, kes suudavad ise oma elu korraldada ja panustada ühise hüve loomisse. Haridust peeti tervikprotsessiks, millega kaasnes mõistuse ja tunnete, keha ja hinge vabastamine ja arendamine, et anda kõigile inimestele täielik võimalus teostada oma kodanikukutsumust.

Luterlaste jaoks on alati tähtis olnud kiriku ja ühiskonna õiglane ja vastutustundlik valitsemine. Kui varasematel sajanditel on luterlased keskendunud pigem riigivõimule, siis tänapäeva demokraatlikes ja mitmekesisetes ühiskondades on hakatud rohkem tähtsustama kodanikuühiskonna ja avalikus ruumis aktiivselt tegutsevate kodanike rolli.

Luterlased tegutsevad avalikus ruumis nii üksikisikutena kui ka usuosadusena. Luteri kirikud on alati ühiskonnas sõna ja teoga aktiivsed olnud. Luterliku Maailmaliidu (LML) valitsemisorganid on alates LMLi asutamisest 1947. aastal andnud välja avaldusi ja resolutsioone ühiskondlikult aktuaalsetel teemadel. Lundis toimunud LMLi esimese täiskogu esimeses resolutsioonis keskenduti kodutute, ümberasustatud isikute ja pagulaste huvide kaitsmisele, hoolimata nende päritolust, emakeelest, rahvusest või seisundist.¹ Selles kutsuti riikide valitsusi ja ÜROd toetama usuvabadust. Sellest ajast peale on LML pidevalt teinud avaldusi kindlate teemade ja probleemide kohta, andes sealjuures soovitusi liikmeskirikutele ja eri tasandite poliitikutele.

Kiriku aktiivne kohalolu avalikus ruumis hõlmab nii religioosset suhtlust (nt jutlustamine ja palvetamine) kui ka ilmalikke kommunikatsioonivorme kasutavat suhtlust (nt avalikud deklaratsioonid ja erinevad huvikaitse vormid). Kiriku tegevus ulatub kohapealsest diakoonilisest sekkumisest ja kogukonnapõhistest rahu ja õigluse tagamise meetmetest kuni püüdlusteni saavutada institutsioonilisi muutusi kohalikul ja üldisel tasandil.

Iga kiriku tegevusel avalikus ruumis on oma ajalooline teekond. Kirikute tegevust avalikus ruumis mõjutavad mitmed välised tegurid: põhiseadus ja õigusnormid loovad raamistiku, mille järgi usuosadused saavad organiseeruda ja avalikus ruumis teistega suhelda. Usuosaduste tegevuse ulatust ühiskonnas mõjutab ka enamus- ja vähemusrühmade olukord. Samuti sõltuvad kirikute tegevusvõimalused avalikus ruumis sellest, kui lähedased või kauged on nende suhted muude ühiskonnaelu valdkondade, näiteks kultuuri, majanduse, poliitika, meedia, kõrgkoolide esindajatega. On selge, et kirikute mõju ühiskonnas ei sõltu ainult suurusest, sest võib leida arvukalt näiteid loovalt tegutsenud usuvähemustest, mis on avaldanud oma ühiskonnale olulist mõju.

Mõnes olukorras on kirikud juhindunud prohvet Jeremija üleskutsesest: „Ja taotlege selle linna heaolu, kuhu ma olen lasknud teid viia, ja paluge selleks Issandat; sest selle hea põli on teie hea põli” (Jr 29:7). Selle tõttu on kirikud aktiivselt otsinud kootöövõimalusi teiste kogukondadega kõigi heaolu saavutamiseks. Pauluse hoiatus mugandumise eest on olnud kirikute tunnistuse jaoks oluline meeldetuletus seal, kus kirikud on muutunud üsna tugevaks või on sügavalt juurdunud: „Ja ärge muganduge praeguse ajaga, vaid muutuge meele uuendamise teel, et te katsuksite läbi, mis on Jumala tahtmine, mis on hea ja meelepärane ja täiuslik” (Rm 12:2).

---

¹ The Lutheran World Federation, Proceedings of the Lutheran World Federation Assembly. Lund, Sweden, June 30 – July 6, 1947 (Philadelphia, PA: The United Lutheran Publication House, 1948), 92.

Dokumendi eesmärk ja ülesehitus

Seoses reformatsiooni 500. aastapäevaga tahetakse selles dokumendis rõhutada, et ühiskondlik tegevus peaks olema kiriku pidev vastus meile Kristuses antud vabadusele armastada ja teenida ligimest. Sellises tegevuses teostuvad reformatsiooniaegsed arusaamad evangeeliumist, kirikust ja ühiskonnast. Kui me vaatame rahvusvahelise osadusena ühiselt tulevikku, siis selles dokumendis kutsutakse LMLi ja selle liikmeskirikuid rohkem avalikus elus osalema.

Dokumendi esimeses osas kirjeldatakse avaliku ruumi tunnuseid ning esitatakse mõte, et avalikku ruumi tuleks käsitada kui „õiglast kohta kõigile”. See aitab mõista, kuidas kirik saab oma kohalolu ja tegevusega soodustada kaasava, õiglase ja rahumeelse avaliku ruumi loomist.

Teises osas kirjeldatakse kiriku ühiskondliku tegevuse teoloogilist põhjendust luterlikust perspektiivist. Kiriku avaliku tegevuse alusena nähakse ristimiskutsumust. Meie usukogemus ütleb, et Jumal vabastab meid armu läbi. See usk annab meile tausta, mis võimaldab meil kujutleda kõigi heaolu Jumala tahtena selle maailma jaoks ning annab meile vabaduse abi vajava ligimese eest isetult hoolitseda. Dokumendis analüüsitakse teoloogilise kahe riigi (või valdkonna) õpetusega seotud järeldusi ja probleeme.

Kolmandas osas kirjeldatakse kiriku ühiskondliku töö tunnuseid seoses 1 Kr 13 esitatud triaadiga usk-lootus-armastus. Kirikud on kutsutud analüüsimise, läbikatsumise ja tegude abil kindlaks tegema, millises kohas neil tuleb sõna võtta ja tegutseda, kellega koostööd teha ja keda kritiseerida.

Neljandas osas selgitatakse näidete abil, kuidas LML seda seoses viie ühiskondliku probleemiga praktikas teostab. Lisaks kirjeldatakse, kuidas rakendada kolme põhimõõdet (praktika, ideed ja struktuurid), et kirikud saaksid aidata muuta avalikku ruumi õiglaseks kohaks kõigile.

Viimases osas võetakse dokumendi põhiideed kokku avalikus ruumis tegutsemise lühijuhistena.

Iga osa saab kasutada töövahendina, mille abil analüüsida kiriku ja avaliku ruumi vahekorda lugeja enda ümbruskonnas. Sellise refleksiooni hõlbustamiseks on iga osa lõpus esitatud kolm küsimust.

Avalik ruum kui õiglane koht kõigile

Õiglane koht kõigile

Meie eesmärk kristlastena on muuta avalik ruum kõigile vabalt kättesaadavaks, tegemata mingeid erisusi nahavärvi, kasti, usutunnistuse, soo või muu taolise tunnuse alusel. Sellel on nii füüsiline kui ka ühiskondlik tähendus: erinevalt eravaldustest on avalik ruum üldkasutatav koht ning võiks sellisena olla ruum, kus toimub ühiskondlik suhtlus, ideede ja ressursside vahetamine, kritiseerimine ja erinevaid teemasid puudutava teabe vahetamine. Füüsilises mõttes on näiteks

avalik park esmajoones avalik koht. See võib olla ka inimeste kokkusaamise ja poliitiliste demonstratsioonide koht, omandades nõnda ühiskondliku teabevahetusliku funktsiooni.

Avalik ruum võib olla sotsiaalselt võimestav koht, kus tavaliselt ühiskonnaelust, poliitikast ja majandusprotsessidest kõrvale tõrjutud rühmad saavad oma häält kuuldavaks teha, küsida oma nõudmistele avalikult vastuseid ning aidata seeläbi kaasa avaliku poliitika arengule ja kultuuri ümberkujundamisele. Näiteks viimastel aastakümnetel on uued ühiskondlikud osapooled suurendanud teadlikkust feministlikest, majanduslikest, keskkonnaalastest ning kasti ja rassiga seotud probleemidest.

Kaasav ja terviklik avalik ruum sünnib siis, kui ühise omandi- ja kuuluvustunde alusel ühendatakse mitu varem eraldatud avalikku ruumi. Erinevaid huve ja probleeme esindavate avalike ruumide läbikäimisel tekib sotsiaalne suhtlus mängib olulist rolli avaliku arvamuse ja ühiste õiguspüüdluste kujundamisel. Kokkupuude erinevate seisukohtade, nõudmistega ning nende olemasolu teadvustamine annab ühiskonnale paremad võimalused kõigi liikmete heaolu nimel töötamiseks. Avalikul ruumil kui õiglasel kohal kõigile on kolm kandvat elementi:

- võrdne juurdepääs ühistele hüvedele ja poliitilistele otsustusprotsessidele;
- turvalisus, eriti kaitsetus olukorras olijate jaoks;
- mõtestatud osalus ning läbikäimine kõigi ühiskonnagruppide vahel.

Avalik ruum – tegelikkus

Kaasav avalik ruum võimaldab võrdset ligipääsu ja osalemist ning peaks tekitama kõigis sinna sisenejates oodatud ja ohutu tunde. Paraku on inimeste tegelik avaliku ruumi kogemus sellest ideaalst sageli väga kaugel.

- Paljudes riikides võitlevad põlisrahvaste kogukonnad õigluse ja väärkuse pärast. Nad kaitsevad oma õigust maale ja elatusvahenditele, püüavad väljuda vaesusest ning saada juurdepääsu avalikele teenustele.
- Füüsilise puudega inimestel on avalikus ruumis endiselt raskusi, kuna hoonetel ja ühistranspordil puuduvad sageli sobivad juurdepääsuteed, mis vähendab nende inimeste võimalust teostada oma põhilisi poliitilisi ja majanduslikke õigusi.
- Rassism ja kastidesse lahterdamine on laialt levinud nähtused, mille tõttu kogeb suur hulk inimesi kõigis elualdkondades diskrimineerimist ning mis põhjustavad vägivalda, hävingut ja isegi surma.
- Paljudel inimestel, eriti naistel ja nn peavoolust erineva väljanägemisega inimestel ei ole sageli turvaline tänaval liikuda.
- Viimasel ajal on hakatud rohkem teadvustama avalikus ruumis toimuvaid rünnakuid geide, lesbide ja transsooliste inimeste vastu.
- Paljusid ühiskondi painavad mitmesugused usulise sallimatuse vormid ning usu- või südametunnistusvabaduse praktiseerimise piiramine takistab võrdset juurdepääsu avalikule ruumile.

- Nõrgematel rühmadel ja vähemustel on puudulikum juurdepääs ühistele hüvedele ning sageli kujutatakse neid meedias ebaadekvaatsel moel.
- Avalikkust pommitatakse reklaamidega, milles ülistatakse ebarealistlikke kehavorme ja jätkusuutmatut tarbimisideoloogiat.

Manipuleerimine, domineerimine ja ekspluateerimine põhjustavad ühiskonnas segregatsiooni, ebavõrdset esindatust ning ohtu ja vägivalda. Avalikust ruumist surutakse välja rühmad, keda ignoreeritakse või lausa tõrjutakse nii, et nad ei saa avalikus arutelus osaleda ja nende nõudmisi ei kaasata isegi diskussiooni. Tõrjumine on tihedalt seotud teatud rühmade domineerimisega, mis on saavutatud poliitilise, majandusliku, kultuurilise või religioosse võimu või meedia abil. Mõnikord võib tõrjumine toimuda ka ahistamise vormis. Sellisel juhul saavad tõrjutud küll avalikus ruumis viibida, kuid peavad samal ajal taluma survet ja ähvardusi.

Vägivallal, manipuleerimisel ja ähvardustel põhinevad suhtlusvormid juhivad meie tähelepanu vajadusele töötada pidevalt selle nimel, et avalik ruum oleks selline, kus kõik on teretulnud, kus erineva taustaga inimesed saavad võrdsete isikutena rahumeelselt ja sisukalt üksteisega suhelda. Avalikus ruumis tegutsemisega kaasneb kohustus hoida ja suurendada selle ruumi avatud, kaasavat ja suhtlemist soodustavat iseloomu.

Väga oluline on leida sobivaid meetodeid avalikus ruumis tekkivate konfliktide lahendamiseks. Ühist avalikku ruumi nõrgestavad selle vihkajad ja vaenukõnelejad. Nende tõttu on vaja õigusraamistikku, mis võimaldab ja kaitseb vaba, sisukat ja vägivallatut mõttevahetust avalikus ruumis. Seda peab edendama ja toetama vastav avaliku suhtluse eetos.

Ujuvad piirid

Avaliku ruumi ja erasfääri vahele ei saa tõmmata ranget piirjoont. Ühiskonna avalikus ruumis toimub sujuv üleminek isiklikult ühisele. Me võime suhelda avalikes internetifoorumites, pidada vestlusi väikeses rühmas ja osaleda erinevatel religioossetel sündmustel nii kodus kui ka kirikus viibides. Me mõtleme oma elu mõjutavate probleemide üle nii kollektiivselt kui ka väga isiklikult. Meie igapäevaelu mõjutavad otseselt need ühiskonnaelu korralduse aspektid, mille ülesanne on rahuldada meie esmaseid vajadusi toidu, peavarju ja rõivastuse järele, tagada tööõiguste kaitse, tervishoid ja haridus. Nendest sõltub, mitu tundi me saame veeta koos perega, kui turvaliselt me ennast tunneme haiguse või vigastuse korral ning milliseid väljavaateid me pakume tulevastele põlvedele.

Avaliku ruumi piirid on ujuvad ja nendes saab alati uuesti kokku leppida. Kui me määratleme avalikku ruumi kui ruumi, mis erinevalt eraomandis olevast ruumist on üldiselt ligipääsetav, siis tuleb mees pidada, et omandiõigus ei teki iseenesest, vaid saab püsida ainult ühiskonna toel. Samuti kui me kirjeldame avalikku ruumi kui suhtlusruumi, kus ühiskond vahetab mõtteid ja teavet, tuleb mees pidada, et enamik avalikult arutatavaid probleeme ei puuduta rangelt üksnes ühiselu, vaid ka üksikisikute, väikeste rühmade ja ühingute elu.

Näiteks keskkonnakaitse ja kliimamuutused on sellised avaliku sfääri probleemid, mis kõnetavad meid kõiki ning vajavad sobivat tegutsemist nii üksikisiku, organisatsioonide kui ka valitsuste tasandil. Avalikus ruumis me saame suurendada teadlikkust ja võtta vastu uut teavet saaste, veega kindlustatuse ning inim- ja loodusvarade ekspluateerimise probleemide kohta, samuti otsida ühiseid lahendusi, mida peaksid ellu viima üksikisikud, asutused ja valitsused.

Naiste ja meeste soorollide aluseks on perekonna, era- ja intiimelu struktuurid. Neid rolle täidetakse nii avalikus kui ka eraelus ning neid ei saa piirata vaid ühe sfääriga. Varasemal ajal on ranget erasfääri piiritlest kasutatud selleks, et sundida naisi olema kodused ning takistada nende asumist juhtpositsioonidele ülikoolides, poliitikas ja usuorganisatsioonides. Avaliku ja eraelu piiride käsitlemine ujuvana, rõhutades samas nende omavahelisi seoseid, võimaldab hinnata kriitiliselt soolise identiteedi taga olevaid võimuvahetekordi, millega on ajaloos naisi avaliku elu protsessidest kõrvale tõrjutud ja sunnitud neid piirduma üksnes eraelu sfääriga.

Kirikuhood kui avalik ruum

Kirikutel on avalik mõõde, kuna nad on kutsutud ja läkitatud kaasa aitama maailma uueksloomisele. Kirikud panustavad avalikku ellu oma nägemusega ühisest hüvest. Lisaks väljas toimuvale kõnelemisele ja tegutsemisele väljendab seda ka ruumi kujundamine kirikuhoonete sees. Koguduste liikmed on sageli väga erineva taustaga: vanus, sugu, haridus, ühiskonnaklass, rass, kast, seksuaalne sättumus, rahvus. Selle haruldase mitmekesisuse keskel on kirikuhoone koguduseliikmete jaoks oluline ruum, kus arutleda ka ühiskonda tervikuna mõjutavate probleemide üle. Mõtteid ei pea esitama ainult kantslist, vaid koonduda võib ka väiksematesse rühmadesse, kus on võimalik rääkida endi kogemustest seoses selliste probleemidega nagu kirikus ja ühiskonnas üldiselt esinev usuline sallimatus ning mitmesugused soolise, rassilise, kastilise ja majandusliku ebavõrdsuse vormid.

Peale selle, et kirikuhood pakuvad ruume, kus rääkida ühistest probleemidest, on nad ka ühiskonnas nähtava füüsilise kohalolu märgiks. Pühakojad aitavad kujundada avalikku maastikku, kirikute rituaalid on nähtavad ja möödakäijad kuulevad kirikukellade kõla. Kirikuhood võivad pakkuda kohta neile, kes otsivad rahu ja vaikust, ning võimaldavad pelgupaika ja peavarju avalikus ruumis viibijatele.

Kui kirikute liikmed avalikus ruumis aktiivselt tegutsevad, puutuvad nad kokku ka teisi uske ja maailmavaateid esindavate inimeste ja rühmadega. Nad püüavad lahendada ühiseid probleeme eesmärgiga suurendada ühist hüve. Õiglus ja rahu kui Jumala annid ei kuulu ainult ühte kirikusse kogunejatele, vaid kogu loodule. Kristlased on kutsutud osalema Jumala missioonis, mis toob ülirohket elu kõigile, mitte ainult kiriku liikmetele. Kui kirikud hoiduvad ühiskonna üldisemate probleemidega tegelemast, kaotavad nad võimaluse olla maa sool ja maailma valgus (Mt 5:13–16). Kristuses võtab Jumal omaks meie nõrkuse ja kannatused ning juhivad inimese uuele elule. Jumal inspireerib kirikuid oma müüride vahelt välja astuma ning tegutsema prohvetlikult nii kohalikus kui ülemaailmses kontekstis kõlavate appikarjete ja lootusepuhangute keskel.

Küsimused avalikus ruumis toimuva kohta

- Millised on teie kodukohas põhilised avalikud ruumid ja peamised avaliku elu probleemid?
- Kes on avalikus ruumis mõjukad tegijad ja kelle häält peaks praegusest rohkem kuulda olema?
- Kuidas parandada avalike mõttevahetuste kvaliteeti?

Kirik avalikus ruumis – luterlik perspektiiv

Jumala armu poolt vabastatud – meie ristimiskutsumus

Kirikuna me tegutseme avalikus ruumis mitte oma usu kiuste, vaid pigem sellest tiivustatuna. Ristimise ja armulaua annid juhivad ja tugevdavad kiriku tunnistust avalikus ruumis. Ristimise and loob kiriku kui osaduse; see tekitab kristlaste ja kirikute vahele erilise sideme.

Ristimine annab tunnistust Jumala kui kõige Looja tingimusteta armust. Tema töötab selles maailmas uue loodu nimel ning soovib, et inimesed talle teed rajaksid. Kolmainus Jumal väljendab oma kindlat armastust sageli üllataval kombel. Jeesuse Kristuse inkarnatsiooni lugu räägib sellest, kuidas Kristus sisenes sellesse maailma ja loobus iseenese olust (Fl 2). Ristitee pöörab meie inimlikud kombel pahupidi, seades kahtluse alla maine, võimu ja staatuse ning andes võimaluse elada selles maailmas uut moodi.

Ristimine õpetab kirikut vaatlema kõiki inimesi kui Jumala näo järgi loodud võrdse väärikusega olendeid. Kindel teadmine, et Jumal on meid endaga lepitanud, annab meile vabaduse teiste eest hoolitseda. Traktaadis „Kristlase vabadusest” ütles Luther seda tabavalt järgmiste sõnadega:

Ristiinimene on kõige vabam isand ja pole kellegi alam.

Ristiinimene on kõige kohusetruum teener ja kõikide alam.²

Luterlik traditsioon kuulutab rõõmsalt, et igaüks, kes on vastu võtnud ristimise,³ on Jumalaga vahetus osaduses ning iga ristitu on kutsutud ja võimestatud osalema kiriku elu kõigis aspektides (1 Pt 2). Jumala Püha Vaim valab Jumala annid välja kogu kirikule (Ef 4:11–13; 1 Kr 12:4–11) ning leiab mehi ja naisi, kes toetavad osaduse ehitamist. Seega osaleb kiriku avalikus tunnistuses nii kirik tervikuna kui ka iga liige eraldi. Kiriku ülesanne on tutvustada Jumala visiooni, mis tal on selle maailma jaoks ja võtta sõna ebaõigluse vastu. Selleks tööks on vaja kõiki südameid, mõistusi ja käsi. Ristimine tähendab kutsumust elada usus, lootuses ja armastuses, olla valmis

² Martin Luther „Kristlase vabadusest”, tõlkinud Meelis Friedenthal, avaldatud: Martin Luther, Valitud tööd, koostanud Urmas Petti (Tartu: Ilmamaa, 2012), 310.

³ Martin Luther „Saksa rahva kristlikule aadlile”, tõlkinud Anne Burghardt, avaldatud: Martin Luther, Valitud tööd, koostanud Urmas Petti (Tartu: Ilmamaa, 2012), 88.

teenima ligimest ja hoolitsema kõigi heaolu eest. Seega on ristimine alus, millel rajaneb kristlaste tegevus nii kirikus kui ka avalikus ruumis.

Püha armulaua and hoiab ja tugevdab kiriku osadust. See on pidev meenusus lepitusest, mille Kristus tõi kogu maailmale, ning see kutsub kristlasi olema lepitatud maailma saadikud (vrd 2 Kr 5:20).

Ristimise ja armulaua annid loovad ja tugevdavad kirikut kui Jumala Sõna osadust. Mõlemad osutavad kiriku peamisele kutsumusele: missioonile, mis hõlmab sõnakuulutust, prohvetlikku diakooniatööd ja nõrkade kaitsmist. Kiriku sõnavõetud avalikus ruumis on selle missiooni lahutamatu osa. Avaliku kõnelemise ja tegutsemise erinevaid kontekste – kirikus ja laiema avalikkuse ees – tuleb hoolikalt üksteisest eristada ja omavahel seostada. Siinkohal on abiks luterlikus traditsioonis välja töötatud kahe riigi ehk valdkonna õpetus.

Vaimuliku ja ilmaliku valdkonna eristus

Ilmaliku ja vaimuliku valdkonna eristus on olnud luterlikus teoloogias tähtsal kohal. Luther kritiseeris tugevalt ilmaliku võimu kohatut sekkumist vaimulikesse asjadesse ning usutegelaste kohatut tegelemist ilmalike asjadega. Oma arutlustes ajaliku võimu üle selgitas Luther mõlema valdkonna tähendust ja ulatust ning tõi välja nende mõlema piirid.⁴

Viimasel ajal on varasema väljendi „kaks riiki” asemel hakatud rohkem kasutama väljendit „kaks valdkonda”. See terminoloogiline muudatus aitab paremini esile tuua kahte erinevat viisi, mille kaudu Jumal maailma valitseb ehk maailma eest hoolitseb: vaimuliku valdkonna keskmes on kogemus õigeuskmoistmisest, mille aluseks on Jumala rõõmusõnumi kuulutamine loodule. Ilmaliku valdkonna keskmes on püüd saavutada õiglust ja püsivat korda, mis tagaks ühiskonnas rahu.

Luther nimetab esimest valdkonda Jumala tõeliseks tööks (*opus proprium*), sest evangeeliumi kuulutamine väljendab Jumala põhiolemust, milleks on armastus. Teine valdkond on Jumala väline töö (*opus alienum*), sest see on vajalik üksnes välistel põhjustel – ühiskonnas korratust põhjustava inimliku patu tagajärjel.

Ilmalikus valdkonnas kasutatakse ühiskonna korraldamiseks seadusi, mis peaksid võimaldama kõigil inimestel omavahelises rahu elada. Seaduste täitmist tagavad kohtud, mis on vajalikud patu ja süü tõttu. Samas on see valdkond ajendatud ka Jumala armastusest, sest sellegi kaudu hoiab Jumal maailma alal (*conservatio mundi*): Jumal ei jäta inimesi nende tekitatud segaduses omapäi. See ei ole siiski Jumala armastuse otsene väljendus, sest ilmalikul võimul on vaja pädevust ja volitusi, et sundida inimesi reeglitele alluma ja kasutada jõudu vägivalla mahasurumiseks.

---

⁴ Martin Luther, „Ilmalikust valitsusest” [1523], tõlkinud Urmas Petti, avaldatud: Martin Luther, Valitud tööd, koostanud Urmas Petti (Tartu: Ilmamaa, 2012), 386–432.

Vaimulik valdkond tähendab Jumala valitsust lepitatud uue loodu üle, mille esimesed märgid on juba nähtavad usklikte osaduses. Kohtud peaksid olema siin tarbetud, sest see oleks otseses vastuolus vaimuliku valdkonna iseloomuga. Seega tähendab kahe valdkonna eristamine ühtlasi kaudset kriitikat evangeeliumi vägivaldse levitamise katsete suhtes. Augsburgi usutunnistuse artiklis 28 rõhutatakse, et piiskopid peavad evangeeliumi kuulutama inimlikku „jõudu kasutamata, ainult Jumala sõna kaudu”⁵ (*sine vi humana, sed verbo*). See kirjeldab kiriku õiget tegutsemisviisi: veenmine, mitte sund.

Samas tuleb arvestada, et vaatamata kahe valdkonna eristamisel esitatud olulistele teoloogilistele järeldustele ei olnud usuvabaduse ja sallivuse põhimõtted 16. sajandil veel täielikult omaks võetud. Ka luterlikud reformaatorid tegutsesid sallimatult ja rakendasid usulist sundi radikaalsemate reformaatorite suhtes. See väljendus näiteks anabaptistide tagakiusamises ja juudivastastes sõnavõttudes, mille järelmõjud ulatuvad üle sajandite – need on teod, millest viimastel aastakümnetel on püütud kahetsuse ja lepituse kaudu lahti ütelda.⁶ Taoliste sündmuste tõttu oleme muutunud tähelepanelikumaks meie õpetuse ja tegude võimalike vastuolude suhtes. Me kinnitame, et põhimõtte *sine vi humana sed verbo* täielik teostamine on pidevalt kestav oluline ülesanne.

Eristusega seotud probleemid

Jumal valitseb nii ilmaliku kui ka vaimuliku valdkonna üle. See tähendab, et Jumala töötus sellele maailmale ja Jumala tegevus selles maailmas hõlmab tegelikkuse kõiki aspekte. Kirik on kutsutud tutvustama Jumala armastust selles maailmas sõna ja teoga. Seega kui kirik näeb ilmalikus valdkonnas ebaõiglust ja rõhumist, peab ta selle vastu sõna võtma, nõrkadele jõudu andma, hädasolijaid teenima ja haavatavaid kaitsma.

Jumala valitsuse kahe valdkonna eristusel on nii tugevaid kui ka nõrku külgi. Näiteks on selle käsituse alusel ekslikult väidetud, et tõeliselt vaimulik kirik peaks avaliku elu asjadest kõrvale hoidma – ainult nii saab ta jääda puhtaks ja täiuslikuks. Lisaks on selle alusel õhutatud pimedat kuulekust olukordades, kus kirik oleks pidanud oma usu ja missiooni tõttu vastupanu osutama.

⁵ „Augsburgi usutunnistus” [1530], avaldatud: Luterlikud usutunnistuskirjad (Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut, 2014), 44.

⁶ Aastal 1984 võttis LMLi täiskogu Budapestis vastu avalduse „Luther, luterlus ja juudid”. Luterlased tunnistasid Lutheri juutidevastased märkused ja nende vägivaldsuse patuks ning kohustusid eemaldama oma kirikutest nüüd ja tulevikus kõik selle patu avaldumisvormid. Vt lisatud dokumendid väljaandes: Wolfgang Greive and Peter Prove (eds.), *A Shift in Jewish-Lutheran Relations? A Lutheran Contribution to Christian-Jewish Dialogue with a Focus on Anti-Semitism and Anti-Judaism Today*, LWF Documentation 48 (Geneva: LWF, 2003), 196, aadressil www.lutheranworld.org/sites/default/files/dts-doc48-jewish-full.pdf.

Seoses anabaptistide tagakiusamisega, mida luterlikud reformaatorid teoloogiliselt toetasid, palus 2010. a LMLi täiskogu andestust nii Jumalalt kui ka „mennoniidi õdedelt ja vendadelt”. The Lutheran World Federation, *Give us Today our Daily Bread. Official Report. LWF Eleventh Assembly, Stuttgart, Germany, 20-27 July 2010* (Geneva: The Lutheran World Federation, 2010), 47f, http://assembly2010.lutheranworld.org/uploads/media/Mennonite_Statement-EN_04.pdf. Mennonitide esindajad võtsid luterlased avasili vastu ning ütlesid: „Oleme röömsad ja alandlikud, ühinedes Jumalaga tema andeksandmises” (ibid., 50). Mõlemad pooled võtsid eesmärgiks tugevdada omavahelisi suhteid.

Tugeva küljena aitab see eristus meil teisalt mõista, kuidas suhelda avalikus sfääris väljaspool kirikut olevate inimestega, nõudmata, et nendest saaksid kristlased. Samas ei nõua kahe valdkonna käsitus meilt oma usu salgamist avalikus ruumis. Nii annab see juhiseid kristliku kutsumuse järgimiseks usuliselt mitmekesisel ühiskonnas.

Veel ühe tugevusena aitab see käsitus diagnoosida religiooni ja poliitika vahelisi keerulisi suhteid. Luther nõustas ja manitses vürste mitmetes poliitilistes küsimustes. Kartus olukorda valesi hinnata ei heidutanud teda ega pannud poliitilise nõu andmisest hoiduma. Nii nagu Lutheri ajal, kaasneb selle ülesandega ka tänapäeval vääriti mõistmise oht. Kirik peab avalikku mõttevahetust hoolikalt jälgima ning olema pidevalt valmis selles osalema. Samal ajal ei tohi kirik kaotada võimet teha õigesti vahet ilmalikul ja vaimulikul valdkonnal. Luterlikust perspektiivist lähtudes on selge, et teokraatlikud poliitilised ambitsioonid tuleb hukka mõista. Kiriku ülesanne ei ole avalikku ruumi valitseda, vaid pigem hoiatada selle eest, kui mis tahes maailmavaade või usk, olgu see kristlik või mõni muu, ähvardab muutuda avalikku ruumi valitsevaks ideoloogiaks.

Kahe valdkonna eristamine aitab kindlaks teha religiooni rolli poliitiliste teemadega tegelemisel. Seaduse ja evangeeliumi eristus toimib nagu kiriku kuulutuse teeviit. Kiriku esimene ja peamine ülesanne on kuulutada evangeeliumi, kuid selleks peab kirik suutma õigesti käsitleda ka seadust. Luterlikus traditsioonis eristatakse teoloogilist ja ühiskondlikku seaduse mõistet. Teoloogiliselt tõlgendatud seadus paljastab inimese patu ja mõistab ta süüdi. Ühiskondlikul tasandil on seaduse eesmärk hoida patuses maailmas õiguskorda. Need kuulutuse kaks aspekti näitavad, kui oluline on teha õigeid eristusi, aga säilitada samas eri valdkondade omavaheline seos, kuna Jumal on tegev kogu maailmas.

Luther oli vägagi teadlik ebaõiglase valitsemise ohtudest. Ta nõudis poliitilise võimu kriitilist hindamist nii kiriku kui ka ilmaliku valitsuse valdkonnas. Lutheri jaoks on õiglane valitsus õiglase ja rahumeelse ühiselu eeldus. Kirik peab nõudma ilmalikult võimult aru, lähtudes oma arusaamast, mis tal on Jumala armust ja õiglusest. Teisalt, kui luterlik kirik võtab endale mõne ülesande, mille eest võiks või peaks hoolitsema riik, siis peab kirik hoolikalt kaaluma, kas ja kuidas selline ülesanne on kooskõlas tema missiooniga.

Ühtsus Jumala ühe valitsuse all eeldab nii kirikus kui ka ilmalikus valdkonnas vastutustundlikku ja läbipaistvat juhtimist: see, kuidas kirikud suhtuvad erinevustesse ja korraldavad oma otsustusprotsesse, on nende avaliku tunnistuse lahutamatu osa. Suur osa kiriku usaldusväärsest sõltub taolistest pealtnäha maistest asjadest – nii see peabki olema. Tänapäevane kirikuvalitsemine põhineb suuresti sinodaalsetel ja kollegiaalsetel organitel, milles saavad osaleda nii ilmikud kui ka ordineeritud isikud.

Kirik peab tunnistama ja aktsepteerima seda, et Jumal valitseb ja tema kohalolu on kogetav ka ilmalikus valdkonnas. Õigused on oluline raamistik, mis võimaldab inimestel avalikus sfääris osaleda. Need annavad juhtnööre, kuidas käituda teistest erinevate kodanike suhtes ning tagada kõigi inimeste võrdsus seaduse ees. Õigused on olulised abivahendid, mis aitavad kriitiliselt hinnata enamus- ja vähemusrühmade vahekordi. Need võimaldavad meil ebaõiglust ära tunda ja tematiseerida. Kuna kirik on kutsutud kaitsma kõiki inimesi, sest nad on loodud Jumala näo järgi, toonitab ta, et rõhutud, haavatavad ja vaesed ei ole mitte halastuse objektid, vaid õiguste

kandjad. Seetõttu aitab kirik kaasa vastavate õigusstruktuuride kindlustamisele ja toetab rahvusvahelisi inimõigusnorme.

Milline on siis kahe valdkonna eristusest lähtudes kiriku eriline kutsumus poliitilises ja avalikus sfääris? Esiteks peavad kirikud vastu astuma religiooni politiseerimisele ja poliitika religioonistamisele. Selline religiooni ja poliitika instrumentaliseerimine ei vasta kummagi valdkonna mõttele ja ülesandele ning mõjub kahjulikult kogu ühiskonnale. Teiseks peavad kirikud hoolikalt hoidma riiklike institutsioonide ja religiooni lahusust, jälgides, et nii tema enda kui ka valitsuse võimukasutus püsiks õigetes piirides. Kolmandaks peavad kirikud poliitilist sfääri hoolikalt jälgima ning vajadusel sellesse sekkuma, tuginedes oma arusaamale Jumala õiglusest ja armust konkreetsetes ühiskondlikes oludes. Neljandaks peavad kirikud kinnitama, et avalik ruum on jagatud ruum, kus kristlased elavad koos teisi uske ja veendumusi esindavate inimestega. Selles ruumis kasutatavat ühist keelt on hakatud väljendama inimõiguste abil. Inimõigused võimaldavad meil leida ühisosa, millest lähtudes püüda lahendada ülemaailmseid probleeme.

Küsimused kahe valdkonna eristuse kohta

- Milliseid näiteid oskate tuua oma kiriku ajaloost või kaasajast, kus ilmaliku ja vaimuliku valdkonna eristuses on tekkinud tõrkeid; kus see on hästi toiminud; kus see on praegusel hetkel aktuaalne? Millistest piibellikest ja teoloogilistest motiividest juhindub teie kirik oma avalikus tegevuses?
- Kuidas on teie kirikus tagatud, et valitsemisorganid ja juhtimine oleksid vastutustundlikud ja läbipaistvad?
- Kuidas osaleda sisukalt avalikes mõttevahetustes sellistel teemadel nagu näiteks inimõigused ja säästva arengu eesmärgid?

Luterliku avaliku tegevuse tunnused

Julgus ja selgus: luterlik avalik tunnistamine usus

Sügav luterlik veendumus, et usklikud on õigeks mõistetud usu läbi, on seotud samavõrd sügava teadlikkusega usklikust kui samaaegselt õigest ja patusest. Me oleme Jumala ees abitud ja tõlgendame tema tahet alalõpmata valesti. Aga ühtlasi oleme täidetud Jumala armuga ja suudame täita tema tahet spontaanselt. Kõigi luterlaste ülesanne on neid kahte aspekti endale teadvustada; need kujundavad nii kiriku kui ka iga üksiku uskliku tegelikkust. Kirik kui usklite osadus peab endale tunnistama, et ta on ühtaegu õige ja patune.

Seetõttu ei saa kirik võtta avalikes mõttevahetustes üleolevat hoiakut, rõhudes oma väidetavale pühale autoriteedile. Kristlik õigeolemine seisneb Jumala kui Jumala ning armu kui armu omaksvõtmises. Kristlased on Jumala armu poolt vabastatud, et nad suudaks ära tunda iseenda ebaõigust ja ühiskondlikku ebaõiglust kui probleemi, mis puudutab neid täpselt sama palju kui kogu ülejäänud ühiskonda. Just nii saab kirik avalikkuses julgelt väljendada oma kuulutamis- ja teenimisvabadust.

Piibel õhutab meid olema alati valmis kostma igapäevale, kes meilt pärib aru meie oleva lootuse kohta; seda tuleks teha „tasadusega ja aupaklikult“ (vt 1 Pt 3:15–16). Seetõttu ei ole kiriku missiooni ja käesolevas dokumendis kirjeldatud avalikus ruumis tegutsemise vahel vastuolu. Evangeeliumi kuulutamine on põhimõtteliselt avalik tegevus, toimugu see kiriku müüride vahel või neist väljaspool. Luterliku käsituse kohaselt on pühapäevane jumalateenistus avalik sündmus, kuigi osalejad väljendavad seal oma vaimulikke osadusi, mis saab ilmsiks sakramentide kaudu. Jutlused ja muud kuulutuse vormid annavad teada Jumala armastusest ja tema armu vabastavast väest sellele maailmale.

Kiriku kuulutus sõltub tema võimest kuulata Jumala sõna. Erinevates meediakanalites levitatavate ususõnumite suurt hulka arvestades võib Jumala tahte kindlakstegemine mõnikord raskeks osutuda. Seetõttu eeldab Jumala sõna tõlgendamine kirikus kindlasti teoloogilist refleksiooni. Selle käigus tuleb ka hinnata, kuidas kirik tänapäeval Piiblit loeb ja Lutheri õpetusi mõistab. Samuti on teoloogilises ja eetilises vaagimisprotsessis oluline analüüsida kohalikku ja ülemaailmset konteksti. Selline teoloogiline töö on viljakas allikas, mis aitab kiriku avaliku tunnistuse suhtes selgust saada.

Kannatlikkus ja järjekindlus: luterlik avalik tunnistamine lootuses

„Jumala riik tuleb ka ilma meie palveta, iseenesest, kuid me palume selles palves, et see tuleks ka meie juurde.”⁷ Luther toob oma Väikeses Katekismuses esitatud lühikeses meieisapalve seletuses välja luterliku avaliku tunnistamise teise mõõtme: kannatlikkuses ja prohvetlikus kires avalduv lootus. Luterliku avaliku tunnistamise laiemaks taustaks on Jumala kutse tema tõotatud tulevikku. Jumalariigi väljavaade muudab kiriku tegevuse selgelt aktuaalselt ja tugevalt mõtestatuks, kuid see ei tee jumalariiki sõltuvaks kiriku tegevusest. Seega toimub luterlik avalik tunnistamine meelerahu ja vastutustunde vaimus. Selle „kordaminek” ei sõltu viimselt kirikust endast ega ka soodsatest poliitilistest oludest.

Lootuse perspektiiv osutab Jumala õigluse ja armu universaalsele ulatusele. Luterlik avalik tunnistus vaatab enda vahetust ümbruskonnast kaugemale ja püüab luua sidet ka muudes oludes elavate inimestega. Luteri kirikud tegutsevad avalikus sfääris kõige laiemas mõttes, püüdes ületada piirkondlikke, kultuurilisi ja ideoloogilisi piire. Nii püüab luterlik avalik tunnistus avardada iseenda silmapiiri, laiendamaks avalikku arutelu ja loomaks uusi avalikke ruume.

Solidaarsus ja võimestamine: luterlik avalik tunnistus armastuses

Kristuses elades ja Jumala armu poolt uueks loodutena on meil vabadus teisi armastada ja teenida. Aga „kes siis on mu ligimene?” (Lk 10:29). Jeesuse vastus laiendab tavapärasest

---

⁷ Martin Luther, „Väike katekismus” [1529], avaldatud: Luterlikud usutunnistuskirjad (Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut, 2014), 213.

ligimesemõistet ning kutsub ületama rahvuse, rassi, soo ja ühiskondliku staatuse piire: oluline on vaid teise inimese mure.

Üleskutse ligimesearmastusele on kristliku elu lahutamatu osa. See on iga üksiku uskliku ja kiriku kui usklikute osaduse kutsumus. See juhatab kirikut tegelema avaliku huvikaitse ja teenimisega. Jumala armu antud vabadus ligimest armastada ja teenida eeldab solidaarsust nendega, kes on antud ühiskonna „kaotajad“ ja heidikud. Kristlik tunnistus avalikus ruumis juhindub eelkõige hinnangust sellele, millised on poliitiliste otsuste tagajärjed ühiskonna kõige nõrgematele. Kristlik tunnistus avalikus ruumis ei lähtu kõige mõjukamate enamusrühmade kalkulatsioonist, vaid soovist jagada Jumala õiglust ja armu kõigile.

Luterliku avaliku tunnistuse jaoks on sobiv valida koht nii ühiskonna südames kui ka äärealadel. Kuna Jumala loodutena on kõigil inimestel võrdne väärikus, peaks kirik ümber hindama kultuurilisi eristusi keskuse ja äärealade, mõjukate ja rõhutute, kõrgete ja madalate vahel. Andes tunnistust sellest, kuidas Kristusest sai inimeste teener, peavad luteri kirikud olema poliitiliste ja kultuuriliste võimustruktuuridega kokku puutudes (enese-)kriitilised.

Dialog ja koostöö on osaluspõhise avaliku ruumi loomise hädavajalikud eeldused. Üks ühiskondade põhivajadusi on kestlike kohalike kogukondade rajamine, eriti kohtades, kus elavad koos erineva sotsiaalmajandusliku, rahvusliku, usulise või kultuurilise taustaga inimesed. Ligimesearmastuse vaimust kantult on kohapealsetel kogudustel oluline roll sügavalt juurdunud ja pärandina kaasa saadud erinevusi ületavate kohalike kogukondade kasvatamises. Kõigi inimeste võrdset osalemist õiglasel ja rahumeelses ühiskonnas võimaldab eelkõige ümberkujundav haridus, mis laseb inimestel kasvada vastutustundlikeks ja küpseteks isiksustes nii oma peres, kogukonnas kui ühiskonnas.

Teiste inimeste eest hoolitsemine on prohvetliku diakoonilise kohalolu väljund ja seda nii füüsilise heaolu kui ka vaimse võimestamise mõttes. See võimaldab rääkida hulgaliselt julgustavaid ja võimestavaid lugusid inimväärikusest ja solidaarsusest keset nõrkust, pattu ja kannatust.

Küsimused luterliku avaliku tegevuse tunnuste kohta

- Mis soodustab või takistab kiriku julget ja selget tegutsemist avalikus ruumis?
- Millele saab kirik toetuda, kui ta annab avalikku tunnistust, tehes seda kannatlikult ja prohvetliku kirega?
- Milliseid konkreetseid solidaarsuse ja võimestamise tegevusi viiakse kogudus(t)e ja juhtkonna tasandil ellu teie kirikus ?

Kiriku võimalused avalikus ruumis tegutsemiseks

Ühiskondliku tegevuse näiteid

LML on läbi oma ajaloo tegelenud paljude avalikku huvi pakkuvate probleemküsimustega. Allpool näidetena esitatud viis lühikokkuvõtet näitavad, et pikaajaline järjekindel tegevus avalikus ruumis on meie kui rahvusvahelise osaduse ühiselu oluline osa. Meie ühine tegevus avalikus ruumis võimaldab meil teostada oma kutsumust kristlastena, kelle Kristus on vabastanud armastuseks ja teenimiseks.

Näide 1: tegevus pagulaste heaks

Seoses Teise maailmasõja ja sellele järgnenud miljonite inimeste rändelainega Euroopas tegeles LML aktiivselt ümberasustatud inimeste vajadustega. Pagulaste abistamine on olnud üks LMLi põhitegevusi alates 1947. a esimesest täiskogust kuni tänapäevani. Praegu on maailmas umbes 60 miljonit pagulast (sh riigisisesed põgenikud, pagulased ja varjupaigataotlejad), kellest 2,3 miljonit saab abi LMLi maailmateenistuse osakonnalt. Olulisi jõupingutusi on tehtud Iraagi, Süüria, Kesk-Aafrika Vabariigi ja Lõuna-Sudaani ulatuslike kriiside tagajärgede leevendamiseks.⁸

Näide 2: tegevus tõrjutuse vähendamiseks

Kui Lõuna-Aafrika Vabariigis toimunud rassiline diskrimineerimine oli jõudnud haripunkti ning oli mõjutanud ka kirikutevahelist osadust, kuulutas LML, et apartheidi hereesiaga kaasa läinud kirikud on ennast *de facto* osadusest välja arvanud. Apartheidi käsitati teoloogilise küsimusena, mis oli vastuolus teoloogia põhialustega – seda väljendati selgelt 1977. a täiskogul Dar es Salaamis.⁹

Rassismi kõigi vormide ületamine on kogu maailma luteri kirikute jaoks endiselt oluline teema ning LMLi nõukogu võttis oma 2015. aasta kohtumisel vastu avalduse, milles rassism patuna hukka mõisteti.¹⁰ Olles suurendanud oma teadlikkust avalikest ja varjatud sotsiaalse tõrjumise mehhanismidest, püüavad luteri kirikud võidelda muude tõrjumise vormide vastu ning toetavad

⁸ LMLi ja ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti (UNHCR) vastastikuse mõistmise memorandum (2014), aadressil <https://www.lutheranworld.org/news/lwf-and-unhcr-sign-memorandum-understanding-humanitarian-cooperation> Paljudes religioonides sügavalt juurdunud külalislahkuse põhimõtetest ja väärtustest lähtuv deklaratatsioon „Tervitades võõrast: kinnitused usujuhtidele”, mis võeti vastu LMLi nõukogu 2013. a kohtumisel, aadressil <http://kjt.ee/2015/07/vottes-vastu-voora-kinnitused-usujuhtidele/> (ilmunud eesti keeles: Kirik & Teoloogia nr 186/3.7.2015).

⁹ LMLi 1977. a täiskogu avaldus „Southern Africa: Confessional Integrity”. Vt: Arne Sovik (ed.), In Christ – A New Community. Official Proceedings of the Sixth LWF Assembly in Dar es Salaam, Tanzania, June 13-25, 1977 (Geneva: The Lutheran World Federation, 1977), 180.

¹⁰ LMLi nõukogu 2015. a kohtumise avaldus “The Sin of Racism”, aadressil <https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/Public%20Statement%20-%20The%20Sin%20of%20Racism.pdf>.

õiglasi suhteid ja ühiselu kultuuri. Ühiselu põhimõttest lähtuvad kogukonnad ja ühiskonnad põhinevad vastastikustel suhetel ning lugupidaval suhtumisel üksteise erinevustesse ning ühiselu rikastavate inimeste ja kogukondade tugevustesse.

Näide 3: tegevus soolise õigluse nimel

LMLi nõukogu võttis 2013. aastal vastu soolise õigluse põhimõtted konkreetse abivahendina soolistes suhetes visalt püsiva ebaõigluse vastu võitlemiseks.¹¹ Põhimõtete aluseks on aastakümneid kestnud töö naiste võimendamise valdkonnas ning kestav soov võimaldada naiste ja noorte sisulist osalemist osaduse otsustusprotsessides. Vastavalt LMLi 1984. a täiskogu resolutsioonile peab nii naiste kui meeste osakaal organisatsiooni juhtorganites ja temaatilistes komisjonides olema vähemalt 40%.¹² Naiste ordinatsiooni toetamine on olnud üks LMLi keskseid püüdlusi, olles seetõttu LMLis toimuvate eklesioloogiliste refleksioonide lahutamatu osa.

Näide 4: tegevus kliimaõigluse nimel

LML on koos oikumeeniliste ja teisi religioone esindavate partneritega töötanud püsivalt selle nimel, et suurendada teadlikkust kliimamuutuste kahjulikust ökoloogilisest ja ühiskondlikust mõjust. LML toetab selliseid poliitikaid, mis võimaldavad kaitsta keskkonda, leevendada kliimamuutuste kahjulikku mõju, soodustavad muutunud tingimustega kohanemist ja tõkestavad edasisi kahjustusi. LMLi tegevus kliimamuutuste valdkonnas ulatub tagasi 1977. aastal Dar es Salaamis toimunud kuuenda täiskoguni. Alates sellest ajast on luterlased pööranud erilist tähelepanu kõige raskemas olukorras olijatele, eriti elanikkonna vaesematele kihtidele ja põlisrahvastele, osaledes näiteks interreligioosess ja oikumeenilises kliimapaastu projektis ning 2015. aasta Pariisi kokkuleppele eelnenud eri religioone ühendanud huvikaitse tegevustes.¹³

¹¹ Soolise õigluse põhimõtted, Luterlik Maailmaliit, 2013 (ilmunud eesti keeles: Kirik & Teoloogia nr 297-298/ 18.-25.8.2017 <http://kjt.ee/2017/08/soolise-oiigluse-pohimotted-1-osa/> ja <http://kjt.ee/2017/08/soolise-oiigluse-pohimotted-2-osa/>).

¹² Carl H. Mau (ed.), Budapest 1984. „In Christ – Hope for the World.” Official Proceedings of the Seventh Assembly of the Lutheran World Federation, LWF Report No. 19/20 (Geneva: The Lutheran World Federation, 1985), 224j.

¹³ Kampania „Fast for the Climate”, aadressil <http://www.climate-network.org/fast-for-the-climate> LMLi nõukogu 2014. a kohtumise avaldus „Statement on Climate Justice”, aadressil www.lutheranworld.org/sites/default/files/Council2014-PublicStatement_ClimateJustice.pdf LMLi nõukogu 2015. a kohtumise avaldus „Advocacy and Action for Climate Justice”, aadressil https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/Public%20Statement%20-%20Advocacy%20and%20Action%20for%20Climate%20Justice_0.pdf

Näide 5: tegevus religioonide rahumeelsete suhete nimel

Maailmas, mida iseloomustavad lõhed ja tülid, sealhulgas ka usuosaduste vahel, on eri usku inimeste vastastikuse mõistmise süvendamine ja koostöö ühiste probleemide lahendamiseks tugev avaliku tunnistuse vahend. LML soovib edendada religioonide vahelisi kõnelusi ja koostööd. Üks LMLi religioonide vaheliste suhete alal tehtava töö väljundeid on koostöö teisi religioone esindavate partneritega humanitaartegevuse vallas, aga ka teoloogilised kõnelused usujuhtide ja õpetlaste vahel.¹⁴

Avaliku tegevuse kolm mõõdet

Kõigi esitatud näidete puhul tuleb arvesse võtta kolme avaliku tegevuse põhilist, kuid kattuvat mõõdet: praktika, ideed ja struktuurid. Ühiselt moodustavad need kolm mõõdet tervikliku lähenemisviisi, millest kirik saab avalikus ruumis tegutsedes juhinduda.

Esimene mõõde on nähtav ja käegakatsutav tegevus: konkreetne praktika, mille käigus inimesed midagi vahetult kogevad. Teine ja kolmas mõõde jäävad sageli nähtamatuks, kuid nende mõju võib olla isegi suurem. Teine mõõde hõlmab ideede valdkonda, kuhu kuuluvad nt veendumused, mõttelaad, lood, teoloogiad ja väärtushinnangud, mis tekitavad praktika jaoks vajalikku motivatsiooni ja annavad suuniseid. Seda võib nimetada kultuuriliseks, religioosseks ja vaimulikuks mõõtmeks. Kolmandasse mõõtmesse kuulub institutsiooniline ja korralduslik raamistik, mis määrab võimaliku tegutsemisruumi ühiskonnas. See on õiguslik, poliitiline ja ühiskondlik mõõde. Kui ideed annavad praktikale sisemise põhjenduse, siis struktuurid annavad ette raamistiku ja välise põhjenduse. Kirjeldatud jaotus kõlab kokku eespool vaadeldud klassikalise luterliku kahe valdkonna eristusega.

Kõik kolm mõõdet on üksteisega seotud, aga ei ole kunagi kattuvad. Nad mõjutavad üksteist, kuid tekitavad üksteisele vastastikku ka uusi ülesandeid. Ideed sageli motiveerivad ja suunavad praktikat, kuid praktika muutumise korral võib tekkida vajadus ka ideid teisendada. Sarnane vahekord eksisteerib ka praktika ja õigusliku regulatsiooni vahel.

LMLi avaliku tegevuse üldine kriteerium on algusest peale olnud küsimus, kas see leevendab kõige nõrgemate kannatusi või mitte. Soovitud eesmärk on saavutada igauhele võrdne ligipääs, turvalisus ja mõtestatud osalemine – õiglane koht kõigile. Rahvusvahelise suhtluse kaudu on kirikute ühine praktika, ideed ja struktuurid teadlikult suunatud sellele eesmärgile. Vaatamata

¹⁴ Joint Interreligious Declaration on Peace Building, Democracy and Development, May 2014, Dar es Salaam (Tanzania), aadressil

www.lutheranworld.org/sites/default/files/Interreligious_Declaration-DaresSalaam_8May2014.pdf

Communiqué of the Interfaith Consultation „Religious Life and Public Space in Asia,” September 2015, Hong Kong, aadressil www.lutheranworld.org/sites/default/files/interfaith_consultation_communique_0.pdf

Cooperation between the LWF and Islamic Relief Worldwide, aadressil www.lutheranworld.org/sites/default/files/lwf_and_islamic_relief_collaboration_2.pdf

Simone Sinn, Mouhanad Khorchide, Dina El Omari (eds.), Religious Plurality and the Public Space. Joint Christian-Muslim Theological Reflections (Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2015), aadressil www.lutheranworld.org/sites/default/files/DTPW-Studies-201501-Religious_Plurality_in_Public_Space.pdf

olulistele edusammudele leidub avalikus ruumis endiselt ebaõiglust. Seetõttu peavad osadus, kirikud ja üksikisikud mõtlema varasematele jõupingutustele ning leidma uusi avalikus ruumis tegutsemise võimalusi, et teha ühiskonnas olulisi muudatusi.

Küsimused kiriku tegevuse kohta

- Kuidas aitab kirik tugevdada ühiskonnas vastutustundlikke struktuure ja kritiseerida probleemseid?
- Kuidas võimestab kirik oma liikmeid vaimuliku ja diakoonilise praktika kaudu kodanikuaktiivsuseks?
- Milliseid uusi ja loovaid avaliku tegevuse vorme oskate nimetada ja ette kujutada?

Avalikus ruumis tegutsemise lühijuhised kirikule

Hinnata ühiskondlikke probleeme osaluspõhiselt

Kuna paljud ühiskondlikud probleemid on üsna keerulised ja hõlmavad paljusid osapooli, tuleb kõnealuste teemadega hoolikalt tutvuda, et mõista, millega täpselt on tegemist. Muuhulgas tuleb kuulata neid, keda probleem puudutab, ning kasutada antud valdkonnas tehtud teadusuuringute tulemusi. Selles läbikaalumisprotsessis tuleb kindlaks teha erinevate antud küsimusega seotud rühmade vajadused ja huvid ning põhjalikult tutvuda relevantsete võimustruktuuridega. Kirik peab selgelt väljendama, milline on tema enda suhe kõnealusesse küsimusse, ning otsima võimalusi osaluspõhise hindamise tugevdamiseks.

Luua usaldussuhteid

Paljusid selle maailma kogukondi vaevavad konfliktid. Kirik on kutsunud käima koos ühiskonna muude osapooltega rahu teed ning looma usaldussuhteid. Kirik pakub ruumi, kus on võimalik vastuolusid põhjustavate nähtustega ausalt tegeleda. Kirik on kutsunud olema meelesparanduse, tervenemise ja andestuse protsessides teejuhiks ja teenijaks ning otsima koos teistega uusi teid, mis viivad leppimiseni. Kirik kutsub üles vastastikusele vastutusele, osaleb aktiivselt elava kodanikuühiskonna loomises ning töötab kaasa solidaarsusvõrgustikes.

Astuda välja ebaõigluse vastu

Keerukates olukordades tõstab kirik selgelt prohvetlikku häält siis, kui alandatakse inimeste väärikust ja rikutakse põhilisi inimõigusi. Mõnikord võib kirik tõrjutute kaitseks sõna võttes kasutada juba olemasolevaid kanaleid ja menetluskordi, kuid teinekord tuleb ebaõiglusega võitlemiseks leida loomingulisi ja erakorralisi teid ja vahendeid. Evangeeliumis on esitatud selge

nägemus rõhuvate struktuuride ja hävitavate süsteemide uueks loomisest. Kristlased on kutsunud poliitikas osalema, aga seda mitte võimu nimel, vaid ebaõigluse all kannatavate inimeste võimendamiseks. Kirik toetab õiguskorda ja head valitsemistava, pidades neid äärmiselt olulisteks struktuurseteks tingimusteks, mis loovad ühiskonnas õiglust ja rahu.

Avastada lootuse märke

Kirik on koht, kus inimesi kutsutakse avastama lootuse märke ning tunnetama Jumala sügavat armastust selle maailma vastu. Kirik saadab inimesi nende vaimulikul teekonnal, kui nad saavad toitu Jumala Sõnast ja lootust Jumala Vaimu kaudu. Kirik on valmis kaasa lööma algatustes, mis kiirgavad ühiskonda lootust, luues uusi võimalusi inimestele, kes olid eksinud või lootuse kaotanud. Hingehoid, diakoonia ja avalik tegevus näitavad alternatiivseid valikuvariante inimestele, kes tundsid, et destruktiivsed olud on neid lämmatamas. Lootuse jagamine on kiriku avaliku tegevuse oluline osa.

Võimendada hädasolijaid

Kiriku soov on tugevdada inimeste iseseisvat teovõimet, et nad saaksid ennast elus täielikult teostada. Evangeeliumi nägemuse järgi tuleks kõrvaldada kõik takistused, mis ei lase inimestel ühiskonnaelus täielikult osaleda (Lk 4:18–19). Kirik on kannatavate inimeste kõrval ja kuulab nende muresid. Kirik otsib võimalusi, kuidas võimendada nõrku ja haavatavaid oma diakoonilise kohalolu, hariduse, huvikaitse ja mõnikord ka vastupanuliikumiste abil. Kirik rõõmustab koos inimestega nende vabanemise ja tervenemise üle, kui nad kogevad õiglust ja rahu ning oma inimväärikusest lugupidamist.

Lisa. Kirik avalikus ruumis. Luterliku Maailmaliidu avaldus¹⁵

1. Luterlased kinnitavad üleskutset avalikuks tegevuseks

Reformatsiooni 500. aastapäeva puhul kinnitab luterlik osadus, et kiriku avalik tegevus on luterlaseks olemise tähtis osa. Avalik tegevus on kiriku kestev vastus meile Kristuses antud vabadusele armastada ja teenida ligimest. Reformatsioonis väljendati selgelt, et see vabadus tekib õigeksmõistmisest armus usu läbi.

---

¹⁵ Avaldus võeti vastu Luterliku Maailmaliidu nõukogu kohtumisel 2016. a juunis Saksamaal Wittenbergis.

Kuna religiooni rolli ja autoriteedi üle praegusel ajal vaieldakse, soovime me öelda, miks ja kuidas me luterlastena avalikus ruumis kohal oleme ja tegutseme. Rahvusvahelise osadusena tulevikku vaadates tuleme me vastu soovile olla avalikus ruumis paremini nähtav.

Kristlasi kujundab evangeeliumi sõnum. Jumala vabastav vägi loob meid uueks, et me saaksime oma eluga peegeldada edasi Jeesus Kristuse rõõmusõnumit. Kristuses võtab Jumal omaks meie nõrkuse ja kannatused ning juhib inimese uuele elule (Fl 2). Ristimine on kristliku elu ja kristlaste avaliku tegevuse ankur. Piibel õhutab meid olema alati valmis vastama igapähele, kes meilt pärib aru meis oleva lootuse kohta; seda tuleks teha tasadusega ja aupaklikult (1 Pt 3:15–16). Ristimine tähendab kutsumust elada usus, lootuses ja armastuses (1 Kr 13:13), olla valmis hoolitsema kõigi heaolu eest.

Kristlikel kogudustel on avalik mõõde, kuna Jumal on neid kutsunud olema maailma ümberkujundav jõud (Rm 12:2). Kirikud ja kogudused on kutsutud väljuma oma institutsionaalsest mugavustsoonist ning tegutsema prohvetlikult kohalikus ja ülemaailmses kontekstis kõlavate appikarjete ja lootusepuhangute keskel. Kui kirikud hoiduvad ühiskonna üldisemate probleemidega tegelemast, reedavad nad oma kutsumuse olla maa sool ja maailma valgus (Mt 5:13–16).

2. Luterlased soovivad tugevdada avalikku ruumi kui õiglast kohta kõigile

Meie nägemuses on avalik ruum õiglane koht kõigile ning me soovime sellise ruumi loomisele aktiivselt kaasa aidata. Avalikul ruumil kui õiglasel kohal kõigile on kolm olulist elementi: a) võrdne juurdepääs ühistele hüvedele ja poliitilistele otsustusprotsessidele; b) turvalisus, eriti kaitsetus olukorras olijate jaoks; c) mõtestatud osalemine ja suhtlus kõigi ühiskonnagruppide vahel.

Ühiskondlik võimestamine tähendab seda, et tavaliselt ühiskonnaelust, poliitikast ja majandusprotsessidest kõrvale tõrjutud rühmad saavad oma hääle kuuldavaks teha, küsida oma nõudmistele avalikult vastuseid ning aidata seeläbi kaasa avaliku poliitika arengule ja kultuuri ümberkujundamisele.

3. Luterlased kinnitavad usuosaduste ühiskondlikku rolli ja vastutust

Me kinnitame vastukaaluks suundumustele jätta religioon üksnes privaatsfääri ja tõmbuda tagasi suletud osadusruumidesse, et usuosadustel on ühiskonnas täita avalik roll. Nad aitavad aktiivselt kaasa ühise hüve loomisele, tutvustades oma vaimulikku nägemust ja väärtushinnanguid, kirjeldades oma käsitust õiglasest ja rahumeelsest ühiskonnast, võttes sõna rõhuvate struktuuride vastu ning teenides hädasolijaid.

Selline avalik roll eeldab kirikult võimet korraldada oma siseasju vastutustundlikult ja läbipaistvalt nii institutsioonilistes kui ka teoloogilise õpetuse küsimustes. Luterlased on väga selgelt teadlikud inimlikust ekslikkusest ja patust, mida esineb ka kirikus. Seetõttu ei saa kirik võtta avalikes mõttevahetustes üleolevat hoiakut. Evangeeliumi sõna toob maailma elu ning kirik on vahend, mille kaudu evangeeliumi kuulatakse. Seetõttu on kirik kutsutud selles maailmas kriitiliselt ja enesekriitiliselt tegutsema.

4. *Luterlased rõhutavad ilmaliku ja vaimuliku valdkonna eristust*

Soovides olla avalikus ruumis aktiivselt kohal, on kasulik teha vahet ilmalikul ja vaimulikul valdkonnal. Luterliku teoloogia järgi korraldatakse ilmalikus valdkonnas ühiskonda seadustega, mis peaksid võimaldama kõigi rahumeelset kooselu ühiskonnas. Vaimuliku valdkonna põhisisuks on rõõmusõnum Jumala sügavast armastusest selle maailma vastu. Jumala armu kuulutamine on kiriku lahutamatu tunnus ning üks meie panuseid avalikku ruumi.

Luterlased on vastu religiooni politiseerimisele ja poliitika ärakasutamisele usutegelaste poolt. Sellised suhted moonutavad mõlema valdkonna tähendust ja rolli ning hakkavad kahjustama kogu ühiskonda. Kiriku ülesanne ei ole avalikku ruumi valitseda, vaid pigem hoiatada selle eest, kui mis tahes maailmavaade või usk, olgu see kristlik või mõni muu, ähvardab muutuda avalikku ruumi valitsevaks ideoloogiaks. Luterlased tähtsustavad usu- resp. südametunnistusvabadust kui vahendit, mis aitab kaitsta vaimulikku valdkonda inimeste elus sobimatu sekkumise eest. Luterlased mõistavad hukka igasuguse kodus või avalikus ruumis toime pandava vägivald ja religiooni nimel esitatava vaenukõne.

5. *Luterlased tunnustavad avalikku ruumi jagatud ruumina*

Luterlased elavad oma ühiskondades koos teisi usutraditsioone ja veendumusi esindavate inimestega. Dialoog ja koostöö on osaluspõhise avaliku ruumi loomise hädavajalikud eeldused. Kuna konfliktid kummitavad paljusid ühiskondi, on kirik kutsunud käima koos teistega rahu teed ja looma usaldusele rajatud suhteid. Kirik on kutsunud olema kahetsuse, tervenemise ja andestuse protsessides teejuhiks ja teenijaks ning otsima koos teistega uusi teid leppimiseni. Kirik osaleb aktiivselt elava kodanikuühiskonna kujundamises ning töötab kaasa solidaarsusvõrgustikes.

6. *Luterlased kinnitavad, et inimõigused on oluline õigluse ja rahu suurendamise vahend*

Kristlik tunnistus avalikus ruumis juhindub eelkõige hinnangust selle kohta, millised on poliitiliste otsuste tagajärjed ühiskonna kõige nõrgematele. Jumala looduna on kõigil inimestel võrdne inimväärikus. Seetõttu on kirik kutsunud ümber hindama kultuurilisi eristusi keskuse ja äärealade, mõjukate ja rõhutute, kõrgete ja madalate vahel. Mitmekesisuses üleilmastunud maailmas on inimõigustest saanud oluline õigluse ja rahu suurendamise vahend.

7. *Luterlased soovivad tegutseda avalikus ruumis viies põhivaldkonnas*

- a) Hinnata ühiskondlikke probleeme osaluspõhiselt
- b) Luua usaldussuhteid
- c) Võidelda ebaõigluse vastu
- d) Avastada lootuse märke
- e) Võimestada hädasolijaid

Uurimisrühm

Liikmed

Peapiiskop dr Antje Jackelén (Rootsi), juhataja
 Piiskop *em.* dr Suneel Bhanu Busi (India)
 Õp dr Eva Harasta (Austria)
 Dr Eneida Jacobsen (Brasiilia)
 Dr Kathryn M. Lohre (USA)
 Õp Lusungu Mbilinyi (Tansaania)
 Dr Jerzy Sojka (Poola)

LMLi personal

Õp dr Simone Sinn (Saksamaa), koordinaator
 Õp dr Kenneth Mtata (Zimbabwe)
 Dr Ojot Ojulu (Etioopia)

Originaal: „[The Church in the Public Space](#)“, toimetamine: Teoloogia ja avaliku tunnistuse osakond, Luterlik Maailmaliit, 2016. Tõlkinud Alar Helstein, toimetanud Anne Burghardt. Tõlge ilmub Luterliku Maailmaliidu loal ja koostöös EELK konsistooriumi välissuhete komisjoniga.

Dokument on algselt ilmunud ajakirjas Kirik & Teoloogia nr 318-319/ 12.-19.1.2018.

Martin Junge (1961), *dr theol h c*, Evangeelse Luterliku Kiriku Tšiilis õpetaja ja endine president, on Luterliku Maailmaliidu peasekretär.

Luterlik Maailmaliit – luterlik osadus – ühendab maailma luterlike kirikute enamikku: 145 kirikut 98 maalt kokku enam kui 74 miljoni liikmega. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik on liige 1963. aastast, väliseesti luterliku kiriku kaudu ka asutajaliige (1948). Vt ka: [Luterlik Maailmaliit, Kirik & Teoloogia nr 111/ 24.1.2014](#).